

Ratakadun salaperäinen viranomainen

Matti Simola (toim.): Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. WSOY, Helsinki 2009. 319 s.

■ *Ratakatu 12* on uusin lisä 1990-luvulla alkunsa saaneeseen suojelupoliisin historia-teosten sarjaan. Tekijöinä on tälläkin kertaa sekä talon omaa henkilökuntaa, että ulkopuolisia tutkijoita. Kirjan eniten huomiota herättänyt osuus on Kimmo Rentolan suojelupoliisin arkistoaineiston perusteella laatima kylmän sodan aikakautta kuvaava esitys. Lisäksi mukana on Matti Lackmanin laaja katsaus suojelupoliisin edeltäjien – etsivän keskuspoliisin ja valtiollisen poliisin – historiaan, sekä Mari Luukkonen suojelupoliisin toimitalon historiaa käsittelevä luku. Maija Dahlgrenin ja Christian Jokisen kirjoittamat lyhyet osuudet käsittelevät neuvostotiedustelijana Zoja Voskresenskajan Suomeakin sivunnutta uraa ja terrorismin torjunnan alkuvaiheita. Esityksen tuo nykypäivään suojelupoliisin apulaispäällik-

kö Matti Simolan kirjoittama osa suojelupoliisin organisaa- tion kehittymisestä vuodesta 1992 eteenpäin.

Vaikka mukaan on mahdu- tettu Suomen turvallisuuspolii- sin koko olemassaoloaika- käsitteleviä artikkeleita, teosta ei selvästi ole tarkoitettu Suo- men turvallisuuspoliisin koko- naishistoriaksi. Sellaisen laati- minen jää yhä odottamaan. Lukija päätyy ihmettelemään kronologisesti epäjohdonmu- kaista esitystapaa, joka sijoittaa suojelupoliisin edeltäjiä koske- van osuuden kirjan loppuun ennen kuin jatkaa vuosia 1992–2009 käsittelevällä jak- solla. Taitto on virkamiesmäi- sen asiallinen, eikä aukeamille levittäytyviä tekstimassoja ole yritetty keventää visuaalisella tempuilulla.

Salainen toiminta kiinnos- taa. Kirjan suosio yllätti kus- tantajankin, ja ensimmäinen painos myytiin loppuun suo- malaiselle tietokirjalle ennätys- ajassa. Paljastuskirjana tähän teokseen tarttuneet ovat jo eh- tineet pettyä. Rentola ei ole ryhtynyt laatimaan luetteloita itse kunkin hairahduksista virallisen neuvostoystävyyden vuosikymmeninä. Kyseessä on läpikotaisin asiallinen ja siksi kiinnostava katselukulma kyl- män sodan aikana Suomessa käytyyn salaiseen peliin. Nä- kökulma on viranomaisen itsensä, ääni suojelupoliisin ääni. Tämän kirjan päähenkilöt eivät ole julkisuudesta parem- min tuttuja tärkeiviä lerppa- hattuja, vaan pienen mutta omanarvontuntoisen viraston asiansa osaavia virkailijoita.

Aloittaessaan vuonna 1949 suojelupoliisi palasi suomalai- sen turvallisuuspoliisityön juu-

rille. Punaisen Valpon lyhyeksi jääneen kauden jälkeen pää- vastustajaksi määrittyi jälleen tuttu vihollinen, Suomessa vanhaan tapaan hyökkäävästi ja järjestelmällisesti sekä län- tisiä tiedustelupalveluita että Suomea itseään vastaan toimi- nut Neuvostoliitto. Virallinen ulkopoliittinen linja ei sallinut turvallisuuspoliisin toimialalta syntyä avoimia selkkauksia, vaan asiat oli pakko hoitaa vä- hin äänin ja hienovaraisesti. Neuvostoliittolaisten kanssa puhuttiin ystävyydestä, mutta oikeat yhteistyökumppanit haettiin lännestä.

Urho Kekkosen Suomessa suojelupoliisista tuli nimen- omaan presidentin poliisi, jonka oli valtionpäämiehen ly- hyessä liekanarussa palveltava tämän ei pelkästään ulkopoli- tiikasta kummunneita tarpeita. Tiivis yhteys valtiojohtoon ei kokonaan hälventänyt epävar- muutta omasta asemasta. Men- neiden vuosikymmenten kat- kerista kokemuksista poliittis- ten voimasuhteiden vaikutuk- sesta turvallisuuspoliisiin oli opittu, ja 1960-luvun lopulla suojelupoliisi päätyi varoi- mena kertaalleen hävittämään tiedottajatietonsa sisältävän kortiston. Edeltäjätkin olivat tähän keinoon turvautuneet suurissa kriiseissä. Edellisen kerran vastaavaa aineistoa oli arkistosta poimittu tuhottavaksi kesällä 1944, kun pelättiin joko saksalaisten tai neuvos- tojoukkojen miehittävän maan.

Pienen maan köyhällä tur- vallisuuspoliisilla ei ollut juuri mahdollisuuksia strategisen ta- son harharetkiin: päävihollinen oli selvillä eivätkä resurssit riit- täneet muuhun kuin vasta-

tiedustelutyöhön oman maan rajojen sisäpuolella. Vain suu- ret tiedustelupalvelut kykenivät suuriin virheisiin. *Ratakatu 12* on terveellinen muistutus siitä, että mahtava ja pelätty KGB oli kaikkea muuta kuin immuuni operatiiviansa inhimillisille hai- rahduksille, organisatoriselle kömpelyydelle, omien saavu- tusten paisuttelulle sekä omista ideologisista lähtökohdista kumpuavalle kyvyttömyydelle ymmärtää vastustajaa ja toimin- taympäristöä.

1970-luku muodostui Neu- vostoliiton ja neuvostotiedus- telun viimeisen kukoistuksen aikakaudeksi. Sosialismin isän- maa menetti lumouksensa sitä mukaa kun sen kerran niin vastustamattomalta vaikuttanut dynamiikka alkoi näyttää pel- kältä eteenpäin kaatumiselta. Myös suojelupoliisissa perin- teinen piiritysmieliala alkoi hälvetä ja vanhat toimintamal- lit murtua. Seppo Tiitisen tul- tua suojelupoliisin päälliköksi vuonna 1978 apulaispäälliköksi nimitettiin sosiaalidemo- kraatteihin lukeutunut Seppo Nevala. Kyseessä oli pitkän perinteen katkeaminen. Samal- la se oli vielä yksi osoitus vir-aston luonteesta poliisiviran- omaisista ”valkoisimpana”, jonka piirissä sosiaalidemo- kraatteja kohtaan oli vuosi- kymmenet tunnettu syvää ja melkein nykypäivään yltänyttä epäluuloa.

1970-luvun lopulle tultaessa suojelupoliisin ja presidentin huoli myös kotimaisten kom- munistien suhteen oli laantu- massa. Vastustajan heikentyminen vaistottiin ennen kuin sitä kukaan kykeni sanomaan ää- neen. Vaikka kommunistien tarkkailu oli muodostanut

kaikkein keskeisimmän osan suojelupoliisin ja sen edeltäjien työtä vuodesta 1919 lähtien, kommunistien järjestelmällisestä kortistoinnista luovuttiin vuonna 1982 presidentti Mauno Koiviston ja Seppo Tiitisen mutkattomalla sopimuksella. Kuten Rentola kirjoittaa, kyse oli enemmästä kuin vain aikakauden päättymisestä. Vuosikymmenien ajan pelätty ja pelon takia vihattu vastustaja käytännössä myönnettiin voitetuksi lähes kymmenen vuotta ennen kylmän sodan muodollista päätöstä.

Salaisen toiminnan tarjoamat mahdollisuudet yliarvioidaan yleensä kahden ihmisryhmän keskuudessa: niiden, jotka ovat toiminnassa mukana, ja niiden, jotka eivät ole. Suojelupoliisin historiateos on kiehtova silmäys sen käytännön todellisuuteen, salaisen tiedustelun, vastatiedustelun ja valvonnan usein vakavaan ja traagiseen, toisinaan yhdentekevään tai surkukupaisaan arkeen.

Oula Silvennoinen